

ELMA DIZDAR

## OBLICI I FUNKCIJE SINTAKTIČKI USLOVLJENE REDUPLIKACIJE KORIJENSKOG MORFEMA U ARAPSKOM JEZIKU

### Sažetak

Reduplikacija jezičnih jedinica u arapskom je jeziku izuzetno raširena pojava i prisutna je na različitim nivoima, od fonetsko-fonološkog do nivoa rečenice i teksta. Upravo joj je stoga u literaturi posvećivana velika pažnja od vremena klasičnog arapskog jezika do danas. Ipak, pažnju istraživača po pravilu najviše privlače oblici reduplikacije koji se realiziraju na planu tvorbe riječi, organizacije teksta i ostvarivanja njegove kohezije, te ostvarivanja stilskih figura. Za razliku od njih, oblici reduplikacije koji su ugrađeni u sistem arapskog jezika budući da rezultiraju novim leksičkim ili gramatičkim značenjem pokazuju veliku neujednačenost u sintaktičkom opisu. Tako je konstrukcija arapskog apsolutnog akuzativa veoma dobro opisana, dok se drugi oblici sintaktički uslovljene reduplikacije korijenskog morfema, kao i većina oblika sintaktički uslovljene reduplikacije riječi, spominju tek sporadično i bez pokušaja sistematske analize. Ovaj rad kao svoj osnovni cilj postavlja analizu različitih oblika sintaktički uslovljene reduplikacije korijenskog morfema te njihovih funkcija, odnosno leksičkih i gramatičkih značenja ostvarenih isključivo reduplikacijom korijenskog morfema. Analiza se zasniva na analitičko-deskriptivnom metodu i tipološko-funkcionalnom pristupu. Iz nje proistječe kako reduplikacija korijenskog morfema sa značenjima intenziteta, kvaliteta, jedнократности i višekratnosti vršenja glagolske radnje u konstrukciji arapskog apsolutnog akuzativa podrazumijeva istu vrstu mehanizma reduplikacije u kojem na nivou jezičnog sistema nastaje novo značenje kao i reduplikacija korijenskog morfema u značenju neodređenosti vršitelja glagolske radnje i značenju intenziteta svojstva ravnog superlativu. Uz definiranje obuhvata sintaktički uslovljene reduplikacije korijenskog morfema u arapskom jeziku, rad nudi sistematski opis njenih formi, doprinosi proširenju opisa njihovih pojedinačnih realizacija,

ispituje njihovu relativnu stilogenost, kao i veze s oblicima sintaktički uslovljene reduplikacije riječi.

**Ključne riječi:** *reduplikacija korijenskog morfema; apsolutni akuzativ; intenzitet, kvalitet, jednokratnost i višekratnost glagolske radnje; neodređenost vršitelja glagolske radnje; superlativ*

## 1. UVOD

Reduplikacija ili ponavljanje jezičnih jedinica različitih nivoa u arapskom je jeziku izuzetno raširena pojava i obuhvata sve nivoe jezičnih jedinica, od fonema do rečenica. Na fonetsko-fonološkom nivou, reduplikacija korijenskih konsonanata predstavlja jedan od bitnih procesa u tvorbi riječi u arapskom jeziku, dok reduplikacija fonema na različitim pozicijama u riječi istovremeno služi i kao značajan proces formiranja stilskih figura ponavljanja, posebno često upotrebljavan u poeziji u izgradnji eufoničnih zvukovnih obrazaca. Na morfološkom nivou, reduplikacija također predstavlja značajan mehanizam tvorbe riječi, posebno onomatopejskih formi u kojima reduplikacija slogova oponaša zvukove iz vanjezične stvarnosti. Ipak, već na ovom nivou, reduplikacija gramatičkih morfema, zadata pravilima jezičnog sistema arapskog jezika, može imati značajnu funkciju na planu ostvarivanja kohezije teksta i njegove organizacije, dok je reduplikacija derivacionih obrazaca riječi redovito u funkciji ostvarivanja kohezije i mehanizma izgradnje teksta, te je često prisutna zajedno sa reduplikacijom na semantičkom planu. Reduplikacija leksema ili leksička repeticija istovremeno je jedna od bitnih retoričkih strategija kao sredstvo izgradnje teksta, ali ima i pojavne oblike inherentne sistemu arapskog jezika, u kojima sama reduplikacija, bez ikakvih drugih gramatičkih ili leksičkih sredstava, donosi novo leksičko ili gramatičko značenje. Konačno, funkcija reduplikacije sintagmi i rečenica, kao i njihovog sintaktičkog paralelizma, prepoznaje se prevashodno na planu organizacije teksta i ostvarivanja kohezije. S obzirom na naglašenu stilogenost struktura reduplikacije na različitim nivoima, one istovremeno predstavljaju i značajan mehanizam izgradnje stilskih figura, od fonetsko-fonoloških do narativnih.

Reduplikacija korijenskog morfema, koja je predmet ovog rada, kao i druge već spomenute forme reduplikacije na morfološkom planu, ima izuzetno značajnu ulogu na planu organizacije teksta i ostvarivanja njegove kohezije. Ipak, osim funkcija koje se prepoznaju na planu teksta, neki od oblika reduplikacije korijenskog morfema ostvaruju svoje značenje unutar rečenice ili, pak, unutar imeničke fraze, budući da se redupliciranje korijenskog morfema ne iscrpljuje u paronomastičkom efektu takve konstrukcije nego proizvodi novo značenje i ima jasnu sintaktičku i semantičku funkciju. Upravo se takve forme reduplikacije korijenskog morfema u ovom radu posmatraju kao oblici sintaktički uslovljene reduplikacije i, za razliku od uobičajene prakse, posmatraju se odvojeno od oblika reduplikacije korijenskog morfema na najrazličitijim pozicijama u rečenici kojima se ne ostvaruje novo značenje. Ako bismo različite oblike reduplikacije korijenskog morfema u arapskom jeziku posmatrali iz perspektive drugih nauka, mogli bismo reći da, za razliku od brojnih formi reduplikacije koje za rezultat imaju jednostavnu matematičku operaciju sabiranja više riječi istog korijena u rečenici, konstrukcije sintaktički uslovljene reduplikacije korijenskog morfema, poput elemenata u hemijskoj reakciji, za rezultat imaju sasvim novo značenje, ponekad izuzetno stilogeno, neočekivano, iako ne i neponovljivo.

## 2. PREGLED LITERATURE

Na osnovu kratkog pregleda oblika reduplikacije jezičnih jedinica različitih nivoa predstavljenog u uvodnom dijelu, moglo bi se pretpostaviti kako je riječ o izuzetno dobro opisanom fenomenu u arapskom jeziku. Tako u razmatranju reduplikacije u arapskom jeziku D. El Zarka reduplikaciju svrstava među najistaknutija aktualna pitanja u lingvističkoj teoriji općenito (2009, str. 50). Ipak i D. El Zarka i U. Maas ističu kako postojeće studije velikim dijelom stavljaju naglasak na morfološku reduplikaciju kao sredstvo tvorbe riječi (Maas, 2005, str. 395, 399; El Zarka, 2009, str. 50).

S obzirom na mnoštvo pojavnih oblika reduplikacije u arapskom jeziku, jasno je da je ovaj fenomen predmet istraživanja različitih lingvističkih

disciplina, od morfologije, sintakse i semantike, preko gramatike teksta, retorike, stilistike, diskursnih i studija prevođenja do islamskih studija i proučavanja i tumačenja teksta Kur'ana. Upravo su stoga neki oblici reduplikacije veoma dobro istraženi i opisani, dok se drugi spominju tek rijetko i sporadično i još uvijek čekaju na sistematičan i sveobuhvatan opis.

Osim već spomenutog interesa za reduplikaciju kao tvorbeni proces u arapskom jeziku, postojeće se studije velikim dijelom bave reduplikacijom korijenskog morfema, derivacionih obrazaca, gramatičkih morfema, semantičkih komponenti, cijelih riječi, fraza i rečenica i sintaktičkim paralelizmom, veoma često prisutnim istovremeno u višestrukim strukturama reduplikacije, kao sredstvima organizacije teksta, izgradnje kohezije i elementima retoričkih strategija. Ovim studijama pripada i veliki korpus istraživanja reduplikacije fonema, morfema, riječi, rečenica i tema u tekstu Kur'ana kao sredstava ostvarivanja ritma i eufoničnosti zvukovnih obrazaca, kohezije teksta i afirmacije poruke. Istovremeno, reduplikacija jezičnih jedinica različitih nivoa, od fonema do rečenica, često se proučava u stilistici općenito ili kao odlika stila pojedinačnih autora, naročito pjesnika. Prominentnu ulogu u proučavanju fenomena reduplikacije u arapskom jeziku na različitim nivoima, od morfološkog do nivoa teksta, imaju i studije koje u fokus interesovanja stavljaju prevođenje reduplikacije u arapskom tekstu na druge jezike. Konačno, veliki korpus literature o fenomenu reduplikacije u arapskom jeziku uključuje i kontrastivne studije, koje ovom jezičnom fenomenu prilaze iz perspektive poređenja sa drugim jezicima.<sup>1</sup>

Za ovaj rad najinteresantnije su one studije koje imaju ambiciju sagledati fenomen reduplikacije u arapskom jeziku u cjelini. Takvi pokušaji analize ovog fenomena, s jedne strane, ne uspostavljaju razliku između sintaktički uslovljenih oblika reduplikacije korijenskog morfema i riječi u arapskom jeziku, u kojima reduplikacija rezultira novim značenjem, od oblika reduplikacije koje ne karakterizira poseban semantički doprinos. S druge strane, u obuhvatu njihove analize neminovno izostaju upravo neki od bitnih oblika

<sup>1</sup> Najbliža predmetu promatranja ovog rada je studija M. H. Sućina, koji analizira semantičke karakteristike i odnose riječi u različitim vrstama konstrukcija reduplikacije u turskom i arapskom jeziku (Sućin, 2010).

sintaktički uslovljene reduplikacije korijenskog morfema i riječi. Tako B. Johnstone konstrukciju arapskog apsolutnog akuzativa, kao najprominentniju konstrukciju sintaktički uslovljene reduplikacije korijenskog morfema u arapskom jeziku, razmatra skupa sa reduplikacijama korijenskog morfema na različitim pozicijama u rečenici, čija se funkcija može prepoznati isključivo na planu organizacije rečenice i teksta bez rezultirajuće promjene u značenju, ne uzimajući u obzir druge konstrukcije sintaktički uslovljene reduplikacije korijenskog morfema (1991, str. 62–71). Sličan pristup nalazimo i u sveobuhvatnoj studiji paralelizama u arapskom jeziku H. Monassara, koja zahvata različite oblike reduplikacije na morfološkom, leksičkom, sintaktičkom i semantičkom nivou. U analizi reduplikacije korijenskog morfema autor opisuje dva oblika konstrukcije apsolutnog akuzativa zajedno sa nesistemskom reduplikacijom korijenskog morfema na poziciji glagola i njegovog indirektnog objekta, ne spominjući druge konstrukcije u kojima reduplikacija korijenskog morfema proizvodi novo značenje na nivou jezika kao sistema (2014, str. 70–71). Ovoj grupi studija svakako pripada i analiza sintaktičke reduplikacije u arapskom jeziku U. Maasa, u kojoj autor samo letimično spominje tri konstrukcije sintaktički uslovljene reduplikacije u arapskom jeziku što su predmet analize u ovom radu, ali se ne određuje prema njihovom značenju, niti ga odražava prijevodom konstrukcija (2005, str. 400). Očekivano, kao i u drugim radovima, autor najviše pažnje posvećuje konstrukciji apsolutnog akuzativa u arapskom jeziku (Maas, 2005, str. 410–412).

Kad je riječ o lingvističkom opisu fenomena reduplikacije u arapskom jeziku, on se, kao što je često slučaj i sa drugim jezičnim fenomenima, razlikuje u tradicionalnoj arapskoj gramatici i u gramatikama modernog standardnog arapskog jezika nastalim na drugim jezicima. U tradicionalnoj arapskoj gramatici fenomenu reduplikacije pažnja se posvećuje u okviru razmatranja mehanizama formalne koroboracije, te u opisu konstrukcija arapskog apsolutnog akuzativa.<sup>2</sup> S obzirom na prirodu formalne

<sup>2</sup> Vidi npr.: Ḥamīd, s.a., str. 250–259, 418–420; Muğālasa, 1997, str. 314–325, 386–388; Ḥasan, 1999, str. II.204–235, III.525–537; Barakāt, 2007, str. II.242–273, V.95–103; Šāliḥ, 2009, str. 249–254, 377–378. U transkripciji arapskih imena i riječi u radu korišten je sistem transkripcije DMG-a (Deutsche Morgenländische Gesellschaft).

koroboracije, koja podrazumijeva reduplikaciju morfema, riječi, sintagme ili rečenice s isključivim ciljem naglašavanja, razumljivo je da ona ne obuhvata sintaktički uslovljene realizacije reduplikacije korijena i riječi kojima se postiže zasebno gramatičko ili leksičko značenje. Ipak, interesantno je da autori redovito u razmatranju akuzativa stanja u arapskom jeziku navode konstrukciju reduplikacije riječi kojom se inače u arapskom jeziku iskazuje postepeno odvijanje glagolske radnje, problematizirajući pritom status reduplicirane imenice kao primjera formalne koroboracije ili člana konstrukcije akuzativa stanja.<sup>3</sup> Bitno je istaknuti da, ako takva konstrukcija ima za cilj izražavanje redosljedja kojim se odvija glagolska radnja, kako je u tradicionalnoj arapskoj gramatici redovito opisuju, onda reduplicirana imenica ne može biti upotrijebljena u funkciji koroboracije.

Za razliku od drugih oblika reduplikacije korijenskog morfema, konstrukciji arapskog apsolutnog akuzativa posvećena je pažnja kako u tradicionalnoj arapskoj gramatici tako i u gramatikama modernog standardnog arapskog jezika nastalim na drugim jezicima.<sup>4</sup> Sadržaj poglavlja posvećenih ovom obliku reduplikacije korijenskog morfema u dvije grupe izvora ne razlikuje se mnogo, iako je u tradicionalnoj arapskoj gramatici više pažnje posvećeno izostavljanju regensa glagolske imenice sa redupliciranim korijenskim morfemom, dok se u gramatikama modernog standardnog arapskog jezika nastalim na drugim jezicima obično više prostora daje različitim oblicima takve glagolske imenice i konstrukcijama u kojima se pojavljuje. Naravno, obje grupe izvora neminovno opisuju značenja konstrukcije apsolutnog akuzativa.<sup>5</sup>

<sup>3</sup> Vidi npr.: Ḥamīd, s.a., str. 283; Ḥasan, 1999, str. II.370–371; Barakāt, 2007, str. III.43. Uporedi sa: Muğālasa, 1997, str. 330–331; Šāliḥ, 2009, str. 269.

<sup>4</sup> B. Johnstone, razmatrajući ovu konstrukciju, navodi kako je dovoljno frekventna i ima dovoljno jasnu sintaktičku funkciju da joj je dato ime i mjesto i u tradicionalnoj i u modernoj arapskoj gramatici, dok se na druge strukture reduplikacije korijenskog morfema gleda kao na stilske tendencije (1991, str. 62).

<sup>5</sup> Vidi npr.: Ḥamīd, s.a., str. 250–259; al-Sayyid, 1975, str. 300–305; Muğālasa, 1997, str. 314–325; Ḥasan, 1999, str. II.204–235; Barakāt, 2007, str. II.242–273; Šāliḥ, 2009, str. 249–254. Uporedi sa: Cantarino, 1975, str. II.444–449; Badawi, Carter i Gully, 2004, str. 145–149; Buckley, 2004, str. 816–822.

Ostali oblici sintaktički uslovljene reduplikacije korijenskog morfema, kojima se samom reduplikacijom postiže novo značenje, u literaturi se spominju sporadično, opisani su tek djelimično, i po pravilu bez uspostavljanja jasne razlike između ove kategorije i reduplikacije korijenskog morfema koja ne rezultira novim značenjem te je treba posmatrati isključivo iz perspektive ostvarivanja kohezije teksta ili na planu stila. Tako R. Buckley spominje mogućnost iskazivanja neodređenosti vršitelja glagolske radnje i značenja superlativa reduplikacijom korijenskog morfema, ali opisuje samo jednu vrstu konstrukcije kojom se svako od značenja postiže u arapskom jeziku i ne dovodi ih u međusobnu vezu (2004, str. 619, 643–644). W. Wright u različitim poglavljima gramatike razmatra konstrukciju reduplikacije korijenskog morfema i riječi sa značenjem superlativa, ali dvije konstrukcije ne dovodi u međusobnu vezu niti u vezu sa mogućnosti iskazivanja neodređenosti vršitelja radnje konstrukcijom reduplikacije (1996, II. 55, 136, 266–267). T. Muftić navodi mogućnost reduplikacije korijenskog morfema sa superlativnim značenjem samo u konstrukciji genitivne veze (1997, str. 503). Konačno, S. Badawi, M. Carter i A. Gully i V. Cantarino izdvajaju se od ostalih autora po tome što zasebno poglavlje gramatike posvećuju paronomastičkim konstrukcijama, u kojima među konstrukcijama reduplikacije na različitim sintaktičkim pozicijama navode i konstrukcije u značenju neodređenosti vršitelja radnje i superlativa (Cantarino, 1975, str. II.441–442, 449–450; Badawi, Carter i Gully, 2004, str. 362, 735–736). Interesantno je da u obje gramatike autori ne upotrebljavaju termin superlativ za značenje *naglašavanja*, kao i da konstrukcije sintaktički uslovljene reduplikacije ne odvajaju na bilo koji način od drugih konstrukcija reduplikacije.

U ovom su radu izdvojeni i opisani različiti oblici reduplikacije korijenskog morfema kojima se u arapskom jeziku, bez upotrebe dodatnih leksičkih ili gramatičkih sredstava, postiže novo leksičko ili gramatičko značenje. Bilo bi izuzetno interesantno zajedno sa oblicima sintaktički uslovljene reduplikacije korijenskog morfema opisati i oblike sintaktički uslovljene reduplikacije riječi, kojima se također realizira novo leksičko ili gramatičko

značenje, ali bi takva studija bila previše obimna za jedan rad. Na stranicama koje slijede prikazani su primjeri realizacije sintaktički uslovljene reduplikacije korijenskog morfema sa različitim funkcijama, odnosno značenjima, preuzeti iz djela koja pripadaju književnoumjetničkom stilu modernog standardnog arapskog jezika.

### 3. REDUPLIKACIJA KORIJENSKOG MORFEMA U FUNKCIJI IZRAŽAVANJA INTENZITETA GLAGOLSKE RADNJE

Prva tri dijela rada, u kojima se razmatra reduplikacija korijenskog morfema u funkciji izražavanja intenziteta, kvaliteta i jedнократnosti, odnosno višekratnosti glagolske radnje, posvećena su konstrukciji arapskog apsolutnog akuzativa. Ova konstrukcija podrazumijeva reduplikaciju korijena glagolskog predikata u glagolskoj imenici što ga modificira.<sup>6</sup> U takvoj paronomastičkoj konstrukciji, glagolska imenica može biti upotrijebljena u neodređenom akuzativu jednine bez modifikatora i tada glagolu daje značenje dodatnog intenziteta. Ukoliko se glagolska imenica realizira u složenoj imeničkoj frazi sa modifikatorom u formi pridjevske ili imeničke fraze ili relativne rečenice, značenje intenziteta se gubi i ustupa mjesto značenju kvaliteta radnje iskazanog modifikatorima glagolske imenice. Iako je zapravo riječ o *načinu* vršenja glagolske radnje, u radu je za ovu realizaciju reduplikacije korijenskog morfema svjesno odabran termin *kvalitet* glagolske radnje kako bi se značenje odvojilo od sintaktičke funkcije, budući da sve tri različite realizacije reduplikacije korijenskog morfema u konstrukciji arapskog apsolutnog akuzativa u rečenici najčešće imaju funkciju adverbijalne oznake načina. Konačno, ukoliko je glagolska imenica u kojoj je redupliciran korijenski morfem u obliku glagolske imenice jedнократnosti, njome se iskazuje broj ponavljanja glagolske radnje.

Reduplikacija korijenskog morfema u različitim oblicima konstrukcije arapskog apsolutnog akuzativa podrazumijeva i različit stepen stilogenosti pojedinačnih konstrukcija, te različite mehanizme njihovog prenošenja u

<sup>6</sup> Ista konstrukcija reduplikacije korijenskog morfema može se realizirati i uz drugu imenicu, pridjev ili particip.

prijevodu konstrukcija na druge jezike. Dok upotreba ogoljene glagolske imenice bez modifikatora rezultira izuzetnim stilskim potencijalom i može biti veliki izazov u prijevodu, u konstrukcijama sa modifikatorima glagolsku imenicu doživljamo redundantnom i u prijevodu se obično zadržavaju samo njeni modifikatori. Glagolska imenica jednokratnosti, pak, bilo da je upotrijebljena u jednini, dvojini ili množini, čak i kada nije modificirana, rezultira manjim stilskim potencijalom nego glagolska imenica u funkciji izražavanja intenziteta glagolske radnje. U primjerima od (1) do (3) glagolska imenica u značenju intenziteta upotrijebljena je bez modifikatora i u neodređenom je akuzativu jednine. Ovaj je oblik reduplikacije korijenskog morfema u konstrukciji apsolutnog akuzativa u upotrebi bitno rjeđi od ostalih oblika reduplikacije, a posebno konstrukcije reduplikacije sa značenjem kvaliteta glagolske radnje. U prijevodu konstrukcije reduplikacije sa značenjem intenziteta često nalazimo upotrebu glagola intenzivnijeg značenja, iako se nerijetko upotrebljavaju i prilozi kao amplifikatori.

(1) (...) وَبِذَلِكَ مَحَقَّ الْبُلْطَجَةَ مَحَقًّا.

(*al-Harāfiš*, str. 54)<sup>7</sup>

(i na taj način, **iskorijenio je-GL** ucjenjivanje **iskorjenjivanjem-GL**.  
**IM-NEODR-AK-JED**)<sup>8</sup>

Na taj način, Ašur **potpuno istrebi** ucjenjivanje, (...)

(*Saga o bednicima*, str. 61)<sup>9</sup>

<sup>7</sup> Budući da korpus korišten pri izradi rada obuhvata po više djela jednog autora, uz primjere iz korpusa i njihove prijevode bit će naveden naziv djela, tj. romana ili kratke priče, i broj stranice.

<sup>8</sup> Uz primjere u radu u zagradama su navedeni analitički prikazi izvornih arapskih rečenica. Riječi su u njima stavljene u odgovarajuće oblike radi lakšeg čitanja, tako da analitički prikazi uglavnom imaju formu doslovnih prijevoda rečenice s arapskog jezika. Značenja skraćenica koje se u ovako organiziranim analitičkim prikazima upotrebljavaju su: AK – akuzativ, DV – dvojina, GEN – genitiv, GENV – genitiv na poziciji drugog člana genitivne veze, GL – glagol, GL. IM – glagolska imenica, GL. PRIDJ – glagolski pridjev, IM – imenica, JED – jednina, K. ATR – kongruentni atribut, KOP – kopula, MN – množina, M.R. – muški rod, NEK. ATR – nekongruentni atribut, NEODR – neodređen, NOM – nominativ, ODR – određen, PART – partikula, PRIDJ – pridjev, PRIJ – prijedlog, PRON. SUF – pronominalni sufiks, odnosno spojeni oblik lične zamjenice, REL – relativizator, SUB – subordinator, U.Č. – upravni član, Ž.R. – ženski rod.

<sup>9</sup> U primjerima navedenim u radu konstrukcije reduplikacije korijenskog morfema označene su masnim slogom, a na isti način označeni su i njihovi prijevodni ekvivalenti u navedenim prijevodima.

(2) وَلَنْ يَسْتَطِيعَ طُولَ عُمْرِهِ أَنْ يَحْظَى بِكُوبٍ مِثْلَ الَّتِي لَحِسَهَا لَحْسًا عِنْدَ طَنْطَاوِيٍّ  
 (“Arḥaṣ layālī”, str. 10)

(i neće moći tokom života njegovog da dobije čašu poput koja-REL **polizao**  
**je-GL** nju lizanjem-GL. IM-NEODR-AK-JED kod Tantavija)

Neće čitavog života moći da dobiva čašu kao onu koju je **iskapio**  
 kod Tantavija...

(“Bijedna noć”, str. 98)

(3) (...) فَهُوَ يُقْتَرُّ عَلَيْهِ الرِّزْقُ تَقْتِيرًا، وَيُغْدِقُهُ عَلَى السَّيِّدِ سَلِيمٍ غَدَقًا (...)<sup>10</sup>  
 (Zuqāq al-Midaq, str. 29)

(tako ona (ulica) **škrтари-GL** prema njemu u opskrbi **škrтarenjem-GL**.  
 IM-NEODR-AK-JED, a **daje u obilju-GL** nju gospodinu Salimu **pljuštanjem-GL**.  
 IM-NEODR-AK-JED)

For example, it had **barely kept him alive**, while it **rained wealth**  
 on Salim Alwan.

(Midaq Alley, str. 38)

[Njemu opskrbu **daje na kapaljku**, a po gospodinu Selimu je **sipa u izobilju**.]

Iako upotreba modifikatora uz glagolsku imenicu u konstrukciji arapskog apsolutnog akuzativa za rezultat po pravilu ima izražavanje kvaliteta, odnosno načina vršenja glagolske radnje, uz glagolsku imenicu može biti upotrijebljen determinator ili modifikator koji samo pojačava značenje intenziteta vršenja glagolske radnje.<sup>11</sup> Takve konstrukcije reduplikacije sa

---

U prijevodu primjera uglavnom su korišteni objavljeni prijevodi iz dostupnih izvora koji čine dio korpusa ovog rada. Izuzetak su primjeri preuzeti iz djela koja nisu prevedena na bosanski jezik. Njihov je prijevod priređen za potrebe rada i naveden u uglastim zagradama. Tamo gdje sintaktička struktura arapske rečenice ili funkcija u kojoj je upotrijebljena konstrukcija reduplikacije nije u potpunosti odražena u objavljenom prijevodu, ponuđen je prijevod koji u većoj mjeri odražava strukturu arapske rečenice ili naglašava funkciju u njoj upotrijebljene konstrukcije reduplikacije.

<sup>10</sup> Uz glagol *ʾaḡdaqa* u četvrtoj vrsti upotrijebljena je glagolska imenica prve vrste, što je dozvoljeno u konstrukciji arapskog apsolutnog akuzativa.

<sup>11</sup> S obzirom na to da primjenjuju formalni kriterij, autori u okviru arapske gramatičke tradicije ovu pojavu često pripisuju drugim konstrukcijama arapskog apsolutnog akuzativa, najčešće njegovoj realizaciji u značenju kvaliteta glagolske radnje. Vidi npr.: Ḥamīd, s.a., str. 251–252; Ḥasan, 1999,

determinatorom *kull* (cijeli, sav) i oblikom elativa pridjeva *šadīd* (silan, jak) nalazimo u primjerima (4) i (5).<sup>12</sup>

(...) (4) فَارْتَاخَ لِتَرَاجُعِهِ كُلِّ الْإِرْتِيَاخِ، وَإِنْ عَجِبَ لَهُ أَشَدَّ الْعَجَبِ، (...)

(Bayna al-qasrayn, str. 92)

(pa **zadovoljan je bio-GL** zbog povlačenja svog **svim zadovoljstvom-GL**.  
**IM-ODR-GEN-JED**, iako **čudio se-GL** zbog njega **najjačim čuđenjem-GL**.  
**IM-ODR-GEN-JED**)

Bio je **posve zadovoljan** što se povukao, iako se i sam tome **jako čudio**, (...)  
(Put između dva dvorca, str. 169)

(...) (5) وَكَانَ هَذَا يُؤْلِمُهَا أَشَدَّ الْأَلَمِ، (...)<sup>13</sup>

(al-Harām, str. 60)

(i bilo je ovo **zadavalo bol-GL** njoj **najjačim bolom-GL**. **IM-ODR-GEN-JED**)  
(...) a to joj je **zadavalo veliki bol**.  
(Haram, str. 104)

#### 4. REDUPLIKACIJA KORIJENSKOG MORFEMA U FUNKCIJI IZRAŽAVANJA KVALITETA GLAGOLSKJE RADNJE

Za razliku od izuzetno stilogene i ponekad za prijevod izazovne upotrebe glagolske imenice uz glagol istog korijena u konstrukciji arapskog apsolutnog akuzativa kojom se izražava intenzitet glagolske radnje, ista glagolska imenica u istoj konstrukciji upotrijebljena uz modifikatore gubi ne samo stilski potencijal nego najvećim dijelom i semantički sadržaj.

---

str. 215–216; Barakāt, 2007, str. 255. Drugi autori ograničavaju se na opis gramatičkog mehanizma kojim opće zamjenice poput *kull* ili oblici elativa pridjeva preuzimaju rekciju akuzativa od glagolske imenice na poziciji drugog člana genitivne veze, ne određujući se prema vrsti konstrukcije apsolutnog akuzativa u kojoj se on realizira. Vidi npr.: al-Sayyid, 1975, str. 300; Muğālasa, 1997, str. 317–318.

<sup>12</sup> Opća zamjenica *kull* u arapskom jeziku ima različita značenja u zavisnosti od toga da li je u konstrukciji sa gramatički neodređenom imenicom u jednini, kada ima značenje *svaki*, gramatički određenom imenicom u jednini, kada ima značenje *cijeli*, odnosno *sav*, ili gramatički određenom imenicom u množini, kada ima značenje *svi*.

<sup>13</sup> I ovdje je uz glagol *ʾālama* u četvrtoj vrsti upotrijebljena glagolska imenica prve vrste glagola *ʾālam*.

Ova realizacija glagolske imenice sa redupliciranim korijenskim morfemom upotrebljava se kao sredstvo za izražavanje leksičkog sadržaja njenih modifikatora kojima se iskazuje kvalitet, odnosno način vršenja glagolske radnje. Takva semantički prazna glagolska imenica u prijevodu se često izostavlja, a prevode se samo njeni modifikatori, koji preuzimaju formu priloga. Njeno prisustvo, međutim, iako semantički ogoljeno i daleko od stilogenosti konstrukcije kojom se izražava intenzitet glagolske radnje, u izvjesnoj mjeri ipak doprinosi oneobičavanju izraza i podrazumijeva donekle povišenu stilogenost u odnosu na neutralnu konstrukciju u kojoj je imenica izostavljena.

Ova je upotreba sintaktički uslovljene reduplikacije u arapskom jeziku inače najfrekventnija. Iako se, kako je već naglašeno, u prijevodu konstrukcije najčešće zadržavaju samo modifikatori glagolske imenice, primjeri koji slijede pokazuju da u prijevodu može biti izostavljen glagol, a sačuvana glagolska imenica ili, pak, glagol može biti upotrijebljen uz blisko značnu imenicu. Glagolska imenica u ovoj konstrukciji često ima više od jednog modifikatora. Tako su u primjerima (6) i (7) uz glagolsku imenicu upotrijebljeni modifikatori u formi kongruentnog atributa i relativne rečenice. U primjeru (8) uz glagolsku imenicu je upotrijebljen modifikator u formi kongruentnog atributa, a u primjerima (9) i (10) upotrijebljene su imenička fraza i slobodna relativna rečenica na poziciji drugog člana genitivne veze.

(6) (...) نَهَقَ نَهِيْقًا طَوِيْلًا فِيْهِ كِبْرِيَاءٌ، ثُمَّ اَنْدَفَعَ اِلَى الْاَمَامِ (...)

(*al-Ḥarām*, str. 19)

(*njaknuo je-GL njakanjem-GL. IM-NEODR-AK-JED dugim-K. ATR Ø-REL u njemu Ø-KOP ponos, a zatim krenuo prema naprijed*)

(...) *magarac njaknu dugo i dostojanstveno, a zatim krenu* (...)

(*Haram*, str. 28)

(7) (...) تُفَاجِئُهُ الرُّكُوْبَةُ وَتَنْهَقُ ذَلِكَ النَّهِيْقَ الْعَالِيَّ، الَّذِي يَصِلُ اِلَى آخِرِ الدُّنْيَا (...)

(*al-Ḥarām*, str. 22)

(*iznenađuje njega životinja i njače-GL onim njakanjem-GL. IM-ODR-AK-JED glasnim-K. ATR koje-REL doseže do kraja svijeta*)

(...) *ali je magarac iznenađivao njega **snažnim njakanjem da se čulo nakraj svijeta*** (...)  
(Haram, str. 34)<sup>14</sup>

(8) (...) قَدْ كَبَّرَهُمَا الدَّاءُ وَوَسَّعَهُمَا وَجَعَلَهُمَا تَبْرُزَانِ وَتَلَمَعَانِ لَمَعَانًا غَرِيبًا (...)  
(al-Ḥarām, str. 57)

(već-PART uvećala je njih dvije bolest i raširila je njih dvije i učinila je njih dvije Ø- SUB ističu se i **sijaju-GL sjajem-GL. IM-NEODR-AK-JED**  
**čudnim-K. ATR**)

(...) *koje su zbog bolesti postajale sve krupnije i koje su **plamtjele** čudnim sjajem*, (...)  
(Haram, str. 98)

(9) (...) تَحَرَّكَ فِي بَطْنٍ شَدِيدٍ تَحَرُّكٌ حُبُوبِ الْبُنِّ فِي فُوْهَةِ الطَّاحُونَةِ، (...)  
(Bayna al-qasrayn, str. 276)

(**kretao se-GL** u sporosti silnoj **kretanjem-GL. IM-AK-JED** **zrnevlja kafe-GENV** u otvoru mlina)<sup>15</sup>

*Talas se kretao veoma sporo, poput zrnevlja kafe prema otvoru mlina.*  
(Put između dva dvorca, str. 514)

(10) (...) وَدَهَشَ السَّيِّدُ دَهَشَ مَنْ أَخَذَ عَلَى غِرَّةٍ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَتَوَقَّعْ (...)  
(Bayna al-qasrayn, str. 173)

(**iznenadio se-GL** gospodin **iznenađenjem-GL. IM-AK-JED** (**koga-REL** uhvaćen je u nepažnji od gdje-REL nije očekivao)-GENV)

*Gospodin se veoma iznenadi, kao neko ko je odjednom uhvaćen*  
*otkud se nije nikako nadao.*  
(Put između dva dvorca, str. 319)<sup>16</sup>

<sup>14</sup> Prijevod koji bi u većoj mjeri odražavao strukturu izvorne arapske rečenice bio bi: *magarac bi ga iznenađio i njaknuo tako glasno da se čulo do na kraj svijeta.*

<sup>15</sup> Budući da je glagolska imenica *taḥarruk*, kao prvi član konstrukcije genitivne veze, određena drugim članom, tako da ne može nositi ni određeni ni neodređeni član, u analitičkom prikazu nije navedena kategorija određenosti/neodređenosti. Isti pristup upotrijebljen je i u drugim primjerima u radu u kojima je imenica na poziciji prvog člana genitivne veze.

<sup>16</sup> Čini se da je reduplikacija korijena u prijevodu primjera, krajnje neuobičajeno, izražena i značenjem intenziteta i značenjem kvaliteta vršenja glagolske radnje.

## 5. REDUPLIKACIJA KORIJENSKOG MORFEMA U FUNKCIJI IZRAŽAVANJA JEDNOKRATNOSTI ILI VIŠEKRATNOSTI GLAGOLSKE RADNJE

Kada je glagolska imenica u kojoj je redupliciran korijenski morfem u formi glagolske imenice jednokratnosti, njome se iskazuje koliko puta je glagolska radnja ponovljena. Tako se oblik jednine glagolske imenice u ovoj formi upotrebljava za izražavanje jednokratnosti vršenja glagolske radnje, a njen oblik dvojine ili množine za izražavanje višekratnosti. Međutim, i u ovoj konstrukciji glagolska se imenica najčešće upotrebljava sa modifikatorom, tako da se njome iskazuje kako jednokratnost ili višekratnost vršenja glagolske radnje tako i kvalitet, odnosno način na koji je radnja izvršena. U primjerima (11) i (12) glagolskom se imenicom iskazuju jednokratnost i način vršenja glagolske radnje, u primjeru (13) iskazuje se višekratnost njenog vršenja, a u primjeru (14) iskazuju se višekratnost i način vršenja radnje.

Bez obzira na tačno značenje koje se postiže upotrebom glagolske imenice jednokratnosti i na njen oblik, sintaktička funkcija reduplicirane imenice najčešće ostaje ista kao i u drugim realizacijama konstrukcije arapskog apsolutnog akuzativa, tj. funkcija adverbijalne oznake načina. Iako bi bilo logično očekivati da ovakva konstrukcija bude upotrijebljena u funkciji adverbijalne oznake učestalosti, to uglavnom nije slučaj budući da je glagolska imenica najčešće modificirana, te da se učestalost obično izražava eliptičnom konstrukcijom u kojoj je glagolska imenica izostavljena i ostaje samo njen atribut. U prijevodu ove konstrukcije zadržava se ili glagol ili njegova imenica. U navedenim prijevodima se tako najčešće umjesto konkretnog glagola upotrebljava glagol općenitog značenja, a glagolska imenica koja u arapskoj rečenici ima funkciju adverbijalne oznake načina u prijevodu postaje direktni objekat.

(...) (11) فَخَطَّتْ خَطْوَةً — جُنُونِيَّةً — وَفَرَجَتْ مِصْرَاعِي النَّافِذَةِ، وَوَقَفْتُ وَرَاءَهَا (...)

(Bayna al-qaṣrayn, str. 23)

(pa zakoračila je-GL korakom-GL. IM-NEODR-AK-JED-Ž.R. luđačkim-K.

ATR – i otvorila dva krila prozora i stala iza njih)

(...) **uĉini luĉaĉki korak** – otvori oba krila prozora i stade iza njih.

(Put između dva dvorca, str. 37)

(12)(...) كَالْمَلَائِكَةِ الَّذِي يُلَوِّحُ بِقَبْضَتِهِ فِي الْهَوَاءِ مُتَحَيِّيًا الْفُرْصَةَ لِيَضْرِبَ ضَرْبَتَهُ الْقَاضِيَةَ، (...)

(Bayna al-qaṣrayn, str. 288)

(poput boksera koji-REL maše pomoću šake njegove-PRON. SUF po zraku onaj

koji čeka-GL. PRIDJ-AK priliku da-SUB **udara-GL udarcem-GL.**

**IM-AK-JED-Ž.R. njegovim-PRON. SUF odlučujućim-K. ATR)**

(...) poput boksera koji vitla šakom po zraku, čekajući priliku da **zada**

**odlučujući udarac, (...)**

(Put između dva dvorca, str. 536)

(13) (...) فَلَمْ يَكْدُ يَخْطُو خَطَوَيْنِ حَتَّى اسْتَدَارَ وَرَفَعَ بَصَرَهُ إِلَى الشُّبَّاكِ (...)

(Bayna al-qaṣrayn, str. 22)

(i nije gotovo da **koraknuo-GL koracima dvama-GL. IM-NEODR-AK-DV-**

**Ž.R. kada-PART** okrenuo se i podigao pogled njegov prema prozoru)

(...) i tek što je **učinio korak-dva**, okrenuo se i pogleda kroz prozor (...)

(Put između dva dvorca, str. 35)

(14) (...) وَصَحِكَتْ مَرِيْمٌ صَحَاكَاتِهَا الرَّقِيْقَةَ (...)

(Bayna al-qaṣrayn, str. 102)

(i **smijala se-GL** Merjema **smijanjima-GL. IM-AK-MN-Ž.R.**

**njenim-PRON. SUF nježnim)**

Merjema **se prijatno nasmija, (...)**

(Put između dva dvorca, str. 190)

Višekratnost vršenja glagolske radnje u prijevodu ovdje nije izražena budući da se radnja glagola ne doživljava kao nešto brojivo. Interesantno je, međutim, da se u arapskom jeziku upravo uz glagol *ḍaḥika* (smijati se) često upotrebljava glagolska imenica jednokratnosti u obliku jednine, koja se u prijevodu na engleski jezik obično iskazuje konstrukcijom *to give a laugh* sa glagolom općeg značenja i imenicom s naglašenom jedninom, dok se

u bosanskom jeziku često upotrebljava glagol *nasmijati se*, sa naglašenom svršenosti radnje.

## 6. REDUPLIKACIJA KORIJENSKOG MORFEMA U FUNKCIJI IZRAŽAVANJA NEODREĐENOSTI VRŠITELJA GLAGOLSKE RADNJE

Neodređenost vršitelja glagolske radnje u arapskom se jeziku, osim struktura čija je upotreba osvjedočena i u drugim jezicima, kao što je upotreba neodređenih zamjenica, imenica općeg značenja, oblika pasiva ili trećeg lica množine glagola u obliku aktiva, može iskazati i konstrukcijom reduplikacije korijenskog morfema na poziciji glagola i njegovog subjekta u formi glagolskog pridjeva. U literaturi se spominje samo jedan oblik ove konstrukcije reduplikacije, u kojem je glagol u funkciji predikata, a glagolski pridjev sa redupliciranim korijenskim morfemom u funkciji njegovog subjekta. Međutim, kako pokazuju primjeri koji slijede, ovaj se oblik reduplikacije korijenskog morfema može realizirati i u pozicijama na granici nadređene i zavisnih rečenica, ali i unutar imeničke fraze. Glagolski pridjev u takvoj konstrukciji može biti u obliku jednine ili množine, gramatički određen ili neodređen, a često se upotrebljava sa skraćenim oblicima ličnih zamjenica. U svim svojim manifestacijama, ovaj oblik reduplikacije korijenskog morfema rezultira značenjem neodređenosti vršitelja radnje, bilo da je radnja iskazana glagolom ili nominaliziranim konstrukcijama. U primjerima (15) i (16) reduplikacija korijenskog morfema realizirana je na pozicijama glagola u funkciji predikata i glagolskog pridjeva u funkciji njegovog subjekta, dok je u primjeru (17) realizirana u glagolskom pridjevu na poziciji objekta glagola glavne rečenice i glagolu u funkciji predikata u relativnoj rečenici čiji je glagolski pridjev antecedent.

(15) وَتَسَاءَلُ الْمُتَسَائِلُونَ مَتَى يَحْسُرُ الْمَأْمُورُ الْقِتَاعَ وَيَتَقَدَّمُ لِلزَّوْاجِ مِنْ زُهَيْرَةَ؟!

(*al-Ḥarāfiš*, str. 229)

(*i pitali su se-GL oni koji su se pitali-GL. PRIDJ-ODR-NOM-MN kada skida načelnik masku i nudi PRIJ brak Zuhejri*)

*Oni su se pitali kada će načelnik skinuti obrazinu i zatražiti od Zuheire da se uda za njega.*

(*Saga o bednicima*, str. 266)<sup>17</sup>

(16) وَصَاحَ صَائِحُهُمْ: "الْإِنْجِيلِزُ!" (...)

(*Bayna al-qaṣrayn*, str. 272)

(i *povikao je-GL onaj koji više-GL. PRIDJ-NOM-JED-M.R. od njih-PRON. SUF-GEN-MN: Englezi*)

(...) i *neko povika*: "Englezi!"

(*Put između dva dvorca*, str. 506)

(17) (...) فَمَا أَعْجَبُ إِلَّا لِقَائِهِ يَقُولُ إِنَّكَ شَارِعَةٌ فِي الزَّوْاجِ مِنْ جَدِيدٍ!

(*Bayna al-qaṣrayn*, str. 91)

(*tako ne čudim se osim PRIJ onome koji govori-GL. PRIDJ-NEODR-GEN-JED-M.R. Ø-REL govori-GL-JED-M.R. da ti Ø-KOP ona koja ulazi-GL. PRIDJ u brak iznova*)

*Sada se ne čudim što pričaju da hoćeš u novi brak.*

(*Put između dva dvorca*, str. 167)<sup>18</sup>

Interesantno je da se ovakva konstrukcija reduplikacije korijena, iako joj je primarni cilj iskazati neodređenost vršitelja radnje, te se prirodno vezuje za kontakt glagolskog predikata i subjekta, može javiti i u imeničkoj frazi, u kontaktu glagolske imenice kao upravnog člana fraze i glagolskog pridjeva na poziciji njenog modifikatora. Takvim se konstrukcijama naglašava neodređenost vršitelja radnje iskazane glagolskom imenicom. Konstrukcije reduplikacije korijenskog morfema unutar imeničke fraze, na poziciji njenog upravnog člana i modifikatora, nalazimo u primjerima (18) i (19).

<sup>17</sup> Prijevod kojim bi bila naglašena neodređenost vršitelja radnje bio bi: *Neki od njih pitali su se kada će načelnik skinuti masku i zaprositi Zuheiru.*

<sup>18</sup> Prijevod kojim bi bila naglašena neodređenost vršitelja radnje bio bi: *Čudim se samo tome što neki pričaju da se planiraš ponovo udati.*

(18) أَعْجَبُ شَيْءٍ أَنَّنِي لَمْ أَجِدْكَ يَوْمًا فِي حَاجَةٍ إِلَى نَصْحِ نَاصِحٍ!

(Bayna al-qaṣrayn, str. 154)

(najčudnija stvar Ø-KOP da-SUB ja nisam našla tebe ikad u potrebi za savjetom-GL. IM onog koji savjetuje-GL. PRIDJ-NEODR-GEN-JED)

Najčudnije je da nikad nisam mislila da ti treba **ikakav savjet!**

(Put između dva dvorca, str. 284)

(19) (...) وَلَكِنَّ سَعْدَ أَثْبَتَ دَائِمًا أَنَّهُ جَدِيرٌ بِإِعْجَابِ الْمُعْجَبِينَ، (...)

(Bayna al-qaṣrayn, str. 249)

(ali Saad dokazao je uvijek da-SUB on Ø-KOP dostojan PRIJ **divljenja-GL.**

**IM onih koji se dive-GL. PRIDJ-ODR-GEN-MN)**

Međutim, Saad je uvijek dokazivao da je dostojan **svakog divljenja**, (...)

(Put između dva dvorca, str. 426)

## 7. REDUPLIKACIJA KORIJENSKOG MORFEMA U FUNKCIJI IZRAŽAVANJA SUPERLATIVNOG ZNAČENJA

Posljednji oblik reduplikacije korijenskog morfema u ovom radu ujedno je možda i najinteresantniji, a podrazumijeva reduplikaciju korijenskog morfema unutar imeničke fraze, na poziciji imenice i njenog modifikatora. U takvoj konstrukciji reduplikacije paronomastička igra riječi, kao rezultat prave jezične hemije, proizvodi semantički efekat krajnje intenzivno izraženog svojstva, koji značenje konstrukcije dovodi u ravan sa superlativom. Ono po čemu se ova konstrukcija sintaktički uslovljene reduplikacije u arapskom jeziku izdvaja od drugih jeste da se njome iskazano superlativno značenje može postići kako reduplikacijom korijenskog morfema tako i reduplikacijom riječi. Dok se reduplikacija korijenskog morfema realizira uglavnom u atributivnoj sintagmi, na poziciji imenice i modifikatora u formi kongruentnog atributa, reduplikacija riječi često se realizira na poziciji imenice i modifikatora u formi prijedložne fraze, te putem apozitivnog dodavanja reduplicirane imenice u genitivnoj vezi sa amplifikativnim izrazom. Konačno, obje konstrukcije reduplikacije mogu biti realizirane u strukturi arapske genitivne veze, gdje imenica i njen modifikator, u zavisnosti od toga kojoj vrsti riječi pripadaju, zauzimaju različite pozicije.

Za razliku od konstrukcija razmatranih u prethodnim dijelovima ovog rada, u kojima je reduplikacija korijenskog morfema u manjoj ili većoj mjeri stilogena, a ponekad čak svedena na semantički osiromašen i gotovo redundantan dio konstrukcije, primjeri reduplikacije u ovom dijelu rada izuzetno su stilogeni. Dok neki od njih zablistaju snažnim stilskim potencijalom kao jedinstvene figure potvrđujući beskonačno bogatstvo struktura kojima nas jezik uvijek iznova uspijeva iznenaditi, jedan broj konstrukcija već je našao mjesto i u rječnicima kao način na koji se apsolutno jačanje značenja može iskazati bez upotrebe konstrukcije superlativa. Svaki ovako izražen superlativ daleko je stilogeniji od forme elativa, ali i bremenitiji značenjem koje se amplificira i maksimizira do apsoluta. Upravo stoga u prijevodima konstrukcija reduplikacije nailazimo na upotrebu superlativa, bliskoznačnih riječi, pridjeva i priloga sa amplifikativnim značenjem, kao i na reduplikaciju riječi, te svojevrsnu igru riječi u figurama ponavljanja na fonetsko-fonološkom planu.

(20) (...) وَلَوْلَا فَارِقُ السَّنِّ لَأَصْبَحَتْ صَدِيقَتَهَا الصَّدُوقَةَ.

(“Ḥādita šaraf”, str. 68)

(i da-SUB ne razlika godina PART postala je **prijateljica-IM-U.Č.-AK-JED njena-PRON. SUF veoma iskrena-K. ATR**)<sup>19</sup>

Da nije razlika u godinama, postala bi joj **draga druga**.

(“Pitanje časti”, str. 89)

(21) (...) وَلَكِنَّهُ صَمْتُ صَامِتٍ مُسْرَبِلٌ بِالتَّعَمُّدِ، (...)

(Bayna al-qaṣrayn, str. 147)

(ali ona Ø-KOP **tišina-IM-U.Č.-NEODR-NOM-JED nijema-K. ATR** obavijena PRIJ namjerom)

(...) nego **mukloj**, namjernoj **tišini**.<sup>20</sup>

(Put između dva dvorca, str. 270)

<sup>19</sup> Bez obzira na prisutnu polisemiju korijena *ṣdq*, konstrukcija imenice *ṣadīqa* (prijateljica) i njenog modifikatora *ṣadūqa* (veoma iskrena) upotrijebljena je s ciljem iskazivanja superlativnog značenja, koje je našlo izraz u prijevodu na engleski jezik: *Had it not been for the difference in age she might have been her best friend* (“The Shame”, str. 159).

<sup>20</sup> Prijevod u kojem je u većoj mjeri odražena sintaktička struktura arapske rečenice je: *nego zaglušujuća tišina*, obavijena namjerom.

(22) (...) وَأَجَابَ الرَّجُلُ فِي ذَلَّةٍ ذَلِيلَةٍ، وَضَعْفٍ ضَعِيفٍ،  
 (“al-Maḏlūm”, str. 142)

(i odgovorio je čovjek u **poniznosti-IM-U.Č.-NEODR-GEN-JED**  
**poniznoj-K. ATR** i **nemoći-IM-U.Č.-NEODR-GEN-JED nemoćnoj-K. ATR**)

Čovjek odgovori **ponizno i tiho**, (...) <sup>21</sup>  
 (“Nepravda”, str. 128)

Konstrukcije reduplikacije u primjerima (23), (24) i (25) već su ovjerene u jeziku i navode se u rječnicima. Tako se konstrukcija imenice *qintār* (kantar) u obliku množine i njenog modifikatora *muqanṭar* (nagomilan) navodi u značenju *nagomilanog bogatstva* ili *ogromne sume*, gdje reduplikacija korijenskog morfema mijenja doslovno značenje u superlativno. Konstrukcija imenice *ḡuḥd* ili *ḡahd* (trud, napor) i njenog modifikatora *ḡahīd*, koji se upotrebljava isključivo u atributivnoj sintagmi *ḡuḥd ḡahīd* ili *ḡahd ḡahīd*, navodi se u značenju *krajnji* ili *najveći napor*, a konstrukcija imenice *ʿaḡab* (čudo) i njenog modifikatora *ʿuḡāb* (čudan) navodi se u značenju *čudo nad čudima*, *nešto najneobičnije* ili *apsolutno izvanredno*.

(23) (...) وَإِنَّ الْقَنَاطِيرَ الْمُقَنْطَرَةَ مِنَ اللَّحْمِ الْبَشَرِيِّ الْمُتَحَبَّكَ تَحْتَ طَيَّاتِ الثِّيَابِ (...)  
 (Qaṣr al-šawq, str. 108)

(i zaista **kantari-IM-U.Č.-ODR-AK-MN nagomilani-K. ATR** od mesa ljudskog ogrnuti ispod nabora tkanine)

*The pounds and pounds of flesh treasured in layers under the folds of her clothes (...)*

(*Palace of Desire*, str. 129)

[**masivne gomile** njenog mesa skrivene ispod nabora odjeće]

(24) (...) وَلَكِنْ مِنْ دُونِ أَنْ يَخْرُجَ مِنَ الدَّائِرَةِ الَّتِي يَتَحَرَّكُ فِيهَا بِجُهْدٍ جَمِيدٍ.  
 (Bayna al-qaṣrayn, str. 272)

<sup>21</sup> Budući da u prijevodu nije sačuvan efekat superlativnog značenja postignut reduplikacijom korijenskog morfema u arapskoj rečenici, prijevod u kojem bi barem donekle bio izražen efekat jačanja intenziteta ostvaren ovom konstrukcijom je: Čovjek odgovori **krajnje ponizno i nemoćno**.

(i ali PRIJ bez da-SUB izađe iz kruga koji-REL kreće se u njemu sa  
**naporom-IM-U.Č.-NEODR-GEN-JED napornim-K. ATR**)  
(...) ali da ne izlazi iz kruga po kom bi se kretao sa **teškim naporom**.  
(Put između dva dvorca, str. 506)

(25) (...) فَفَصَّ عَلَيَّ الْعَجَبَ الْعَجَابَ ...  
(Bayna al-qaṣrayn, str. 352)

(i ispričao je PRIJ meni **čudo-IM-U.Č.-ODR-AK-JED čudno-K. ATR**)  
Ispriča mi **čudo nad čudima**.  
(Put između dva dvorca, str. 656)

Isto značenje krajnjeg jačanja intenziteta iskazano je i u primjerima (26) i (27), koji bi se mogli podjednako dobro opisati kao reduplikacija korijenskog morfema i reduplikacija riječi. Tako je u primjeru (26) kao modifikator imenice *farḥa* (radost) upotrijebljen oblik množine imenice *farah* (radost), zbog čega ga je moguće opisati kao reduplikaciju korijenskog morfema, iako je po sintaktičkoj strukturi, tj. upotrebi konstrukcije genitivne veze dviju imenica u jednini i množini, bliži primjerima reduplikacije riječi. S druge strane, u primjeru (27) u konstrukciji genitivne veze su oblici jednine i množine pridjeva *mustaḥīl* (nemoguć), ali se oblik množine *mustaḥīlāt* upotrebljava kao imenica u značenju *nemoguće stvari*, čime je i omogućeno formiranje konstrukcije inače rezervirane za imenice.

(26) (...) وَكَانَتْ فَرْحَةُ الْأَفْرَاحِ أَنْ يَعْتَرَّ عَلَى كِتَابٍ جَمِيلٍ أَوْ يَطْفَرَ بِنَشْرِ مَقَالَةٍ.  
(al-Sukkariyya, str. 24)

(i bila je **radost-IM-U.Č.-AK-JED radosti-IM-ODR-MN-GENV** da naiđe na  
knjigu lijepu ili postigne PRIJ objavljivanje članka)  
*His **greatest delight** had come in finding a beautiful book or getting an article  
published.*  
(Sugar Street, str. 25)

[**Vrhunac radosti** za njega je bio naići na lijepu knjigu ili objaviti članak.]

(27) (...) الَّذِي لَوْلَا اسْتِرَاقُ السَّمْعِ لَطَنَّتْهُ مِنْ مُسْتَحِيلِ الْمُسْتَحِيلَاتِ، (...)

(Bayna al-qaṣrayn, str. 10)

(koji-REL da-SUB ne krađa slušanja PART smatrala je njega od **nemogućeg-PRIDJ-GEN-JED-NEK. ATR nemogućih stvari-IM-U.Č.-ODR-MN-GENV**)

(...) koji bi, da ga kradomice nije čula, smatrala **potpuno nemogućim**.

(Put između dva dvorca, str. 13)

## 8. ZAKLJUČAK

Reduplikacija korijenskog morfema u arapskom je jeziku prisutna u raznorodnim konstrukcijama i na različitim sintaktičkim pozicijama. Zajedno sa drugim oblicima reduplikacije u arapskom jeziku, i reduplikacija korijenskog morfema najčešće ima ulogu kako u izgradnji i organizaciji teksta i ostvarivanju njegove kohezije tako i u realizaciji mnogostrukih figura ponavljanja na fonetsko-fonološkom planu, gdje je njena funkcija prvenstveno skretanje pažnje na jezik i ostvarivanje stilske potencijala izraza. Upravo ovakve njene realizacije u najvećoj mjeri privlače pažnju istraživača i u literaturi su najbolje opisane.

U mnoštvu mogućnosti što ih rasprostranjenost reduplikacije korijenskog morfema u arapskom jeziku nudi izdvajaju se konstrukcije u kojima sama reduplikacija korijenskog morfema, bez ikakvog dodatnog leksičkog ili gramatičkog signala, proizvodi novo leksičko ili gramatičko značenje. Upravo takve konstrukcije, u ovom radu nazvane konstrukcijama sintaktički uslovljene reduplikacije korijenskog morfema, budući da su ugrađene u sam sistem arapskog jezika, sa različitim korijenskim morfemima, a nekad i u različitim realizacijama iste konstrukcije, rezultiraju istim leksičkim ili gramatičkim značenjem. Leksička značenja koja se oblicima sintaktički uslovljene reduplikacije korijenskog morfema ostvaruju uključuju značenje intenziteta vršenja glagolske radnje u konstrukciji arapskog apsolutnog akuzativa i značenje superlativa u imeničkoj frazi sa reduplikacijom realiziranom različitim formama modifikatora. Među gramatičkim značenjima oblika sintaktički uslovljene reduplikacije korijenskog morfema svakako je

značenje izražavanja neodređenosti vršitelja radnje, ali i značenje kvaliteta glagolske radnje budući da se ostvaruje prvenstveno modifikatorima glagolske imenice u kojoj je reduplikacija realizirana, a koja je upotrijebljena tek kao gramatičko sredstvo za unošenje novog leksičkog sadržaja u rečenicu. Ovoj grupi pripada i značenje jednokratnosti i višekratnosti glagolske radnje, koje se realizira gramatičkim sredstvima, tj. upotrebom posebnog derivacionog oblika i gramatičkog oblika broja.

Stilogenost pojedinačnih oblika sintaktički uslovljene reduplikacije korijenskog morfema može se dovesti u direktnu vezu sa značenjima koja u takvim konstrukcijama reduplikacije nastaju. Tako, po pravilu, konstrukcije reduplikacije koje za rezultat imaju gramatičko značenje rezultiraju i manjim stilskim potencijalom, dok strukture reduplikacije čiji je produkt leksičko značenje intenziviranja karakterizira povišena stilogenost. Snaga stilskog potencijala svakako u najvećoj mjeri dolazi do izražaja u raznovrsnim oblicima sintaktički uslovljene reduplikacije korijenskog morfema kojima se na mnogo silovitiji, sadržajniji i bremenitiji način od nemarkirane forme superlativa gradi značenje intenziteta svojstva. Upravo ovaj oblik sintaktički uslovljene reduplikacije u arapskom jeziku, koji se može realizirati kako reduplikacijom korijenskog morfema tako i reduplikacijom riječi, ujedno otvara prostor za nova istraživanja koja bi, zajedno sa sintaktički uslovljenom reduplikacijom korijenskog morfema i u poređenju s njom, obuhvatala i druge oblike reduplikacije inherentne sistemu arapskog jezika.

## IZVORI

- ’Idrīs, Y., 2019. “Arḥaṣ layālī”. *Arḥaṣ layālī*. al-Qāhira: Mu’assasa Hindāwī, str. 7–11.
- ’Idrīs, Y. [Idris, J.], 1977. “Bijedna noć”. *Šejh-baba i druge pripovijetke*. Prijev. Sulejman Grozdanić. Novi Sad: Matica srpska, 95–100.
- ’Idrīs, Y., 2019. “Ḥādīṭa šaraf”. *Ḥādīṭa šaraf*. al-Qāhira: Mu’assasa Hindāwī, str. 55–71.
- ’Idrīs, Y., 2018. *al-Ḥarām*. al-Qāhira: Mu’assasa Hindāwī.
- ’Idrīs, Y. [Idris, J.], 2015. *Haram*. Prijev. Esad Duraković. Sarajevo: Tugra.
- ’Idrīs, Y., 2019. “al-Maḥlūm”. *Arḥaṣ layālī*. al-Qāhira: Mu’assasa Hindāwī, str. 141–143.
- ’Idrīs, Y. [Idris, J.], 1977. “Nepravda”. *Šejh-baba i druge pripovijetke*. Prijev. Nada Bojanić. Novi Sad: Matica srpska, str. 127–129.
- ’Idrīs, Y. [Idris, J.], 1977. “Pitanje časti”. *Šejh-baba i druge pripovijetke*. Prijev. Sulejman Grozdanić. Novi Sad: Matica srpska, str. 73–93.
- ’Idrīs, Y. [Idris, Y.], 2020. “The Shame”. *The Cheapest Nights*. Prijev. Wadida Wassef. [online]. New York: Penguin Books, str. 146–162. Dostupno na: <<https://oceanofpdf.com/authors/yusuf-idris/pdf-epub-the-cheapest-nights-english-and-arabic-edition-download/>> [27. 12. 2025].
- Maḥfūz, N., 2019. *Bayna al-qaṣrayn*. al-Qāhira: Mu’assasa Hindāwī.
- Maḥfūz, N., 2022. *al-Ḥarāfiš*. al-Qāhira: Mu’assasa Hindāwī.
- Maḥfūz, N. [Mahfouz, N.], 1999. *Midaq Alley*. Prijev. Trevor Le Gassick. Cairo: The American University in Cairo Press.
- Maḥfūz, N. [Mahfouz, N.], 2000. *Palace of Desire*. Prijev. William M. Hutchins, Lorne M. Kenny i Olive E. Kenny. Cairo: The American University in Cairo Press.
- Maḥfūz, N. [Mahfuz, N.], 1990. *Put između dva dvorca*. Prijev. S. Grozdanić. Sarajevo: Svjetlost.
- Maḥfūz, N., 2022. *Qaṣr al-šawq*. al-Qāhira: Mu’assasa Hindāwī.
- Maḥfūz, N. [Mahfuz, N.], 1989. *Saga o bednicima*. Prijev. R. Božović. Beograd: Prosveta.
- Maḥfūz, N. [Mahfouz, N.], 1992. *Sugar Street*. Prijev. William M. Hutchins, Angele B. Samaan. Cairo: The American University in Cairo Press.

Maḥfūz, N., 2022. *al-Sukkariyya*. al-Qāhira: Mu'assasa Hindāwī.

Maḥfūz, N., 2022. *Zuqāq al-Midaqq*. al-Qāhira: Mu'assasa Hindāwī.

## CITIRANA LITERATURA

- Badawi, S., Carter, M. G., Gully, A., 2004. *Modern Written Arabic: A Comprehensive Grammar*. London and New York: Routledge.
- Barakāt, 'I. 'I., 2007. *al-Naḥw al-'arabī*. Vol. II, III, V, al-Qāhira: Dār al-našr li al-ḡāmi'a.
- Buckley, R., 2004. *Modern Literary Arabic: A Reference Grammar*. Beirut: Librairie du Liban.
- Cantarino, V., 1975. *Syntax of Modern Arabic Prose: The Expanded Sentence*. Vol. II, Bloomington – London: Indiana University Press.
- Ḥamīd, B. M., s.a. *Luḡa al-'i'rāb*. al-Qāhira: Dār al-ma'rifa.
- Ḥasan, 'A., 1999. *al-Naḥw al-wāfi*. Vol. II–III, al-Qāhira: Dār al-ma'arif.
- Johnstone, B., 1991. *Repetition in Arabic Discourse: Paradigms, Syntagms, and the Ecology of Language*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Maas, U., 2005. "Syntactic Reduplication in Arabic". U: Hurch, B. ur. *Studies on Reduplication*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, str. 395–429.
- Monassar, H., 2014. "Parallelisms in Arabic: Morphological and Lexical, Syntactic, and Textual". *International Journal for Innovation Education and Research*, 2 (11), str. 68–87.
- Muftić, T., 1997. *Gramatika arapskoga jezika*. Sarajevo: Ljiljan.
- Muḡālasa, M. Ḥ., 1997. *al-Naḥw al-šāfi*. Bayrūt: al-Risāla.
- Šāliḥ, 'A. 'A. Ḥ., 2009. *al-Naḥw al-'arabī: Manḥaḡ fī al-ta'allum al-ḡātī*. 'Umān: Dār al-fikr.
- al-Sayyid, 'A. 'A., 1975. *Fī 'ilm al-naḥw*. Vol. I, al-Qāhira: Dār al-ma'arif.
- Suçin, M. H., 2010. "Turkish and Arabic Reduplications in Contrast". *Australian Journal of Linguistics*, 30 (2), str. 209–226.
- El Zarka, D., 2009. "Reduplication". U: Versteegh, K. et al. ur. *Encyclopedia of Arabic Language and Linguistics*. Vol. IV, Leiden: Brill, str. 50–53.
- Wright, W., 1996. *A Grammar of the Arabic Language*. Vol II. Beirut: Librairie du Liban.

## FORMS AND FUNCTIONS OF THE SYNTACTIC-LEVEL SYSTEM-INTRINSIC ROOT REDUPLICATION IN ARABIC

### Abstract

Reduplication of linguistic units is an exceptionally widespread phenomenon in Arabic occurring at various levels, from individual phonemes to the sentence and text. Therefore, it received considerable attention in literature throughout the time span from the era of Classical Arabic until the present day. However, most studies have focused on forms of reduplication occurring as means of word formation, text organization and cohesion, as well as figures of speech generation. In contrast, the syntactic description of forms of reduplication built into the linguistic system of Arabic, resulting in new lexical or grammatical meaning, shows significant inconsistency. Thus, the structure of Arabic cognate accusative is well described, whereas the other forms of the syntactic-level system-intrinsic root reduplication, just like most forms of the syntactic-level system-intrinsic word reduplication, are mentioned only sporadically, lacking a systematic analysis. The main goal of this paper is the analysis of various forms of the syntactic-level system-intrinsic root reduplication and their functions, that is lexical and grammatical meanings generated by root reduplication alone. The analysis is based on the analytical-descriptive method and the typological-functional approach. It demonstrates that root reduplication resulting in meanings of intensity, quality and single or repeated occurrence of verbal action in Arabic cognate accusative involves the same type of system-intrinsic reduplication mechanism producing a new meaning as those found in root reduplication structures expressing indefiniteness of the agent and equivalents of the superlative structure. In addition to defining the scope of the syntactic-level system-intrinsic root reduplication in Arabic, the paper provides a systematic description of its forms, contributing therein to expanding of the description of their diverse structure, as well as testing their stylistic potential, and relating them to the syntactic-level system-intrinsic word reduplication.

**Keywords:** *root reduplication; cognate accusative; action intensity, quality, single and repeated occurrence; agent indefiniteness; superlative*